

Kertauksen vuoksi (ja luode): päätösluento kirjallisuudenhistorian barokkisesta kierteisyydestä

Realismeja 1: Uusi romaani ja Robbe-Grillet'n "absoluuttinen realismi"

Alain Robbe-Grillet totesi vuonna 1963 julkaistussa esseekokoelmassaan *Pour un nouveau roman* ("Uuden romaanin puolesta"): "Kaikki kirjailijat ajattelevat olevansa realisteja. Kukaan ei koskaan ole väittänyt olevansa abstrakti, illusionisti, sekasikiöiden luoja, fantastikko, vääristelijä..."¹ Robbe-Grillet'lle realismi, nimenomaan uuden romaanin realismi tarkoitti luopumista antroposentrismista ja psykologismista; ihmiskeskeisyys ja inhimilliseen sieluelämään keskittyminen eivät vastaa objektiivista todellisuutta, "maailmaa sellaisenaan" ja esineellisen, aineellisen todellisuuden perustavaa (tai ehkä pitäisikin sanoa: pohjatonta) merkityksettömyyttä.

Robbe-Grillet'n kirjailijatoveri Philippe Sollers kritisoi kollegansa näkemyksiä uuden romaanin tavoitteista toteamalla, että vaikka modernien romaani-kirjailijoiden asettama haaste perinteiselle psykologiselle romaanille on täysin oikeutettu, tämän haasteen esittäjät ovat liian usein sortuneet tavoittelemaan psykologismia ja subjektivismia symmetristä vastakohtaa: objektiivisuutta joka kohdistuu ulkomailman olemassaoloon "sellaisenaan", ilman kokevan subjektin väliintuloa. Sollers huomauttaa, että tällainen naiivi objektivismi johtaa itse asiassa vain entistä ehdottomampaan subjektivismiin: maailmasta ja sen itse-pintaisista, sinänsä merkityksettömistä esineistä ja tapahtumista tulee pelkkä etuoikeutetun tarkkailijasubjektin "spektaakkeli". Merkityksen, mielen (*sens*) tai mielekkyyden valta vain pyyhittää yli tai todetaan pätemättömäksi sen sijaan, että merkityksen muodostumista tarkasteltaisiin "sulkeistamalla" merkitys tai merkityksellisyys fenomenologiseen tapaan. Merkitys joutuu siis ikään kuin "häirinnän" kohteeksi (*brouillage du sens*) sen sijaan, että sen valtaa "viivytetään" tai "pidätetään" (*suspension du sens*). Viimeksi mainittu, pohjimmiltaan fenomenologinen menettely on kuitenkin Sollersin mukaan kaiken modernin taidteen oikeutettu päämäärä.²

Sollers toteaa, että perinteiselle romaanille tyypillinen henkilöahmojen mielenliikkeiden luotaaminen on pohjimmiltaan tekijän monologia (*auto-communication*) ihmisten välisten "psykologisten suhteiden" ja kommunikaation valepuvussa. Sitten 1800-luvun romaanin kulta-ajan on kuitenkin käynyt ilmeiseksi, että suhde omaan itseensä on kaikkein vaikein suhde, kaikkein työläimmin ymmärrettävä suhde.³

"*Je est un autre*", kuten Rimbaud totesi (1871). Niinpä on tutkittava merkityksen muodostumista; tämä tavoite on johtanut kirjailijat entistä keskittyneemmin ja korostuneemmin tarkastelemaan kieltä merkityksen (tai "mielen", *sens*) muodostumisen välttämättömänä alueena. On käännytty "maailmankuvasta" (*la « vision du monde »*) kohti merkkejä ja niiden avaamaa "ajattelun avointa ja persoonatonta tilaa". Asettaessaan mielivaltaisesti periaatteen "lukukelvottoman maailman" (*l'illisibilité du monde*),⁴ yrittäessään haastaa se-

¹ Alain Robbe-Grillet, *Pour un nouveau roman* (Paris: Minuit, cop. 1961, repr. 2006), 135.

² Vrt. Philippe Sollers, "Note", *Tel Quel* 18 (1963); sit. nimim. "A.G." osoitteessa http://www.pileface.com/sollers/article.php3?id_article=600 (kommentti päivätty 22.2.2008; sivulla vierailtu 9.8.2010).

³ Vrt. yllä mainittu teksti.

⁴ Edelleen, ks. yllä mainittu Sollersin "Note".

kä kielen että maailman Robbe-Grillet'n uusi romaani – sanalla sanoen, uusi realismi – itse asiassa kieltäytyy kysymästä niitä kieltä ja maailmaa koskevia kysymyksiä, jotka mahdollistaisivat merkityksen, kielen, maailman ja ajattelun vakavan reflektoinnin.

Robbe-Grillet'n kirjallinen käytäntö on kuitenkin vahvempi ja rikkaampi kuin hänen teoriansa kirjallisuudesta. Tämän myös Sollers oli huomannut kolmisen vuotta aikaisemmin, kirjoittaessaan erityisesti *Labyrinthissa*-romaanista (1957) lehdessään (*Tel Quel*):

Kuvauksen mielettömästä yhdentekevyydestä pääsee vapaaksi ainoastaan *komposition* turvin. Niinpä jokaisen yksityiskohtaisen osatekijän valinta, toistuminen, paikka kokonaisuudessa, joka on selkeästi ja hyvin taitavasti orkestroitu, antavat Robbe-Grillet'n *absoluuttiselle realismille* pakkomielteen arvon. Kaikki näyttää siltä, kuin hänen kirjojensa substanssi koostuisi todellisuuden karkeista raaka-aineista, järjestettyinä rytmikkäästi jatkumoon joka muodostuu näiden aineiden vastakkainasettelusta. Tämä assosiaatio ei kuitenkaan ole irrationaalinen, olkoonkin että se useimmiten välttää kronologiaa. Näyttää siltä että tietyt elementit ”vaativat” toinen toistaan rakenteellisen välttämättömyyden nojalla . . .⁵

Tuossa aikaisemmassa arviossaan Sollers näki Robbe-Grillet'n labyrintin ”tarkoituksellisesti sekoitetuissa” peilipinnoissa heijastuksen meistä itsestämme ja meidän kielestämme, meidän reitistämme kirjoituksen labyrintissa jonka ”tuolla puolen on ainoastaan kuolema”.⁶

Jo Charles Baudelaire totesi ”realismin” ongelmallisuuden, jos realismilla tarkoitetaan ”asioiden esittämistä sellaisina kuin ne ovat”, objektiivisesti (Baudelaire käyttää termiä *positiviste* joka viittaa ensisijaisesti tieto-opilliseen ja tieteenfilosofiseen näkemykseen tiedon havaintoperustasta ja todennettavuudesta; sosiologi Auguste Comte oli esitellyt positivismin vaikutusvaltaisen idean ja metodologian 1830- ja 1840-luvuilla) eli mahdollisimman tarkoin puhdistettuna subjektiivisen näkökulman aiheuttamista vääristymistä:

Sitä, joka nimittää itseään *realistiksi* (sanan merkitys on kaksinainen ja edelleen määrittelemätön), me nimitämme tässä *positivistiksi* luonnehtiaksemme paremmin hänen erehdystään. Hän siis sanoo: ”Haluan esittää asiat sellaisina kuin ne ovat, tai sellaisina kuin ne olisivat, jollei minua olisi olemassa.” Maailma ilman ihmistä. Mutta mielikuvitusihminen sanoo: ”Haluan valaista asiat omalla hengelläni ja heijastaa sen kuvan toisten mieliin.”⁷

⁵”On n'échappe à la banalité absurde de la description que par la composition. Ainsi le choix, la répétition, la place de chaque élément de détail dans un ensemble clairement et très habilement concerté viennent-ils donner une valeur obsessionnelle au réalisme absolu de Robbe-Grillet. Tout se passe comme si la matière de ses livres se composait d'éléments bruts de réalité, agencés rythmiquement dans une durée qui surgit de leur juxtaposition. Or cette association n'est pas irrationnelle, si elle évite le plus souvent la chronologie. Il semble que certains éléments « s'appellent » l'un l'autre par une nécessité de structure . . .” (Philippe Sollers, ”Sept propositions sur Alain Robbe-Grillet”, *Tel Quel* 2, Eté 1960; sit. nimim. ”Pileface” osoitteessa http://www.pileface.com/sollers/article.php?id_article=600; sivulla vierailtu 9.8.2010; suomennos ja kursivointi P.R.).

⁶” . . . cette confusion intentionnelle de miroirs qui ne reflètent que nous et notre chemin (le langage, l'écriture) sans rien, au-delà, que la mort.” (Yllä mainittu lähde.)

⁷Charles Baudelaire, ”Hallitseva mielikuvitus”, suom. Annikki Suni, teoksessa Tuula Hökkä, toim., *Oi runous: romantiikan ja modernismin runouskäsitteitä* (Helsinki: SKS, 2000), 150.

”Vanha romantikko” Baudelairelle realismin ihanne kirjallisuudessa on siis ”erehdystä”, virhepäätelmä.

Ajatus ”maailmasta ilman ihmistä” ei ole kuitenkaan ainut tapa ajatella realismia...